

1. Riskitarkastelu

Syksyllä 2021 järjestetään kokousten yhteydessä kaksi erillistä kokonaisuutta.

Ensimmäinen koskien sote-uudistuksen käytännön toteuttamista. Sote-toteuttamistilannetta seurataan kaikissa vuoden 2022 kokouksissa.

Toinen kokonaisuus koskee peruspalvelujen riskitarkastelua koronatilanteen pohjalta ja tilanteesta vedettävistä johtopäätöksistä. Erityisenä painopisteenä pidetään syrjäytymisen analyttistä kokonaistarkastelua ja viranomaisyhteistyön laajemman näkökulman kautta. -> toteutettu

2. Tietotarpeet

Syksyllä 2021 järjestetään esittely nykyisestä tilastomateriaalista ja sen digitaalisesta hyödyntämisestä. Näkökulmana on katsoa materiaalin yhteen toimivuutta ja tietokatveita. -> toteutettu

Suomen ikärakenteen muutoksen vaikutusta seurataan erityisesti väestöltään pienevien kuntien osalta. Kunta- ja aluehallinto-osastolla on käynnistymässä eriytymiskehityksen jatkoselvitys. Työryhmä voisi selvittää erityisesti lasten ja nuorten palvelujen tilaa ja saatavuutta rajatuissa kuntaryhmissä. Mukana voisi olla infrastruktuuriin ja digitalisaation hyödyntämiseen korona-aikana liittyvä tarkastelu.

3. Talouden yhteys

Keväällä 2022 järjestetään keskustelutilaisuus eri työryhmien edustajien kanssa kokonaisuuteen liittyvistä kehittämistarpeista.

4. Tilannekuva

Keväällä 2022 järjestetään laajempi keskustelutilaisuus, joka käsittelisi koronatilanteen jälkeistä peruspalvelujen tilaa, mukana myös kansalaisyhteiskunnan edustajia.

Keväällä 2022 järjestetään vesihuollon tilanteesta eri osapuolia kokoava alan haasteita tarkasteleva tilaisuus. Mikäli kokonaisuus päätetään toteuttaa, työryhmää tulisi täydentää ympäristöministeriön edustuksella.

5. Arvioinnin kehittäminen

Kevään 2022 TEAS-hankkeiden hakukierrokselle valmistellaan rajatusta, työryhmän keskeiseksi nostamasta ongelmakokonaisuudesta aloite tutkimushankkeeksi.

Syksyllä 2022 valmistellaan ajatuspaperi peruspalvelujen arvioinnin tilasta ja peruspalvelujen sekä kuntainfran tulevaisuusnäköymistä. Paperin näkökulma tulisi olla yleistajuinen ja veroille vastinetta-hengessä kirjoitettu.

TAUSTAA

Ennakointi- ja arviointijaoston tehtävä

- 1) Ylläpitää kuntien peruspalveluiden tilannekuvaa seurantatietoon ja ennakointiin perustuen sekä luoda edellytyksiä ennakoinnille.
 - 2) Tunnistaa kuntien peruspalveluiden kehitykseen liittyviä riskejä.
 - 3) Koota arviointi- ja ennakointitietoa johtamisen ja kehittämisen tueksi sekä raportoida laajemmin tarvittaessa.
 - 4) Edistää peruspalvelujen ennakointi- ja arviointitiedon käyttöä kunnissa.
 - 5) Suunnitella miten kuntien peruspalvelujen ennakointia ja arviointia toteutetaan sote-uudistuksen myötä sekä tehdä esitys ennakointi- ja arviointijaoston työn jatkosta.
- Jaosto voi koota keskuudestaan alatyöryhmiä sekä kutsua kokouksiinsa neuvottelukuntaan kuulumattomia asiantuntijoita.

Työsuunnitelma:

1) Riskitarkastelu

Sote-uudistuksen toteuttaminen ja koronakriisin jatkuminen antavat työryhmän työlle jo sinänsä laajan riskikehikon. Palvelujen toimivuus ja saatavuus on varmistettava laajan hallinnon uudistuksen toteuttamisessa. Tämä merkitsee uutta yhteistyötä osittain uusien toimijoiden välillä. On tarpeellista, että työryhmässä käydään säännöllisesti tilannepäivitys ilmenneistä ongelmista, ennakoimattomia ongelmia ilmenee varmasti ja niitä kannattaa käyttää tietojohtamisen konkreettisina esimerkkeinä.

Koronakriisin seurauksena riskejä on todentunut esimerkiksi nuorten ja lasten palveluissa ja hoitovelan kasvusta johtuen. Työryhmällä on tärkeä tehtävä katsoa laajaa kuvaa yli sektorirajojen ja tunnistaa kriittiset palvelut, joissa tarvitaan erityistoimia. Mielenterveyspalvelut, sydän- ja syöpähoidot, terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen merkitys, päihteiden käytön ongelmien kasvu, eristäytymisen ja liikunnan laiminlyöntien tila voivat olla näistä esimerkkejä.

Esimerkiksi lapsistrategian osana julkaistu lapsibudjetointia käsittelevä raportti nostaa erikseen sateenvarjomaiseksi ilkeäksi ongelmaksi syrjäytymisen. Syrjäytymisen osatekijöitä voi löytyä perheistä, koulusta, työ- ja koulutusmarkkinoiden, sekä kunnallisten ja alueellisten toimijoiden palvelujen toimivuudesta. On olemassa tarve analysoida syrjäytymistilannetta ja etsiä vaikuttavia toimenpiteitä.

Toimenpide-ehdotukset:

Syksyllä 2021 järjestetään kokousten yhteydessä kaksi erillistä kokonaisuutta.

Ensimmäinen koskien sote-uudistuksen käytännön toteuttamista. Sote-toteuttamistilannetta seurataan kaikissa vuoden 2022 kokouksissa.

Toinen kokonaisuus koskee peruspalvelujen riskitarkastelua koronatilanteen pohjalta ja tilanteesta vedettävistä johtopäätöksistä. Erityisenä painopisteenä pidetään syrjäytymisen analyyttistä kokonaistarkastelua ja viranomaisyhteistyön laajemman näkökulman kautta.

2) Tietotarpeet

Peruspalvelujen pitkäikäinen ongelma on perässä laahaava tilastointi. Työssä pitäisi huomioida korona-aikana päivittäistaloudella toiminut tilastointi avainmittareissa. Sote-uudistuksen toteuttamisessa seurantamittaristoa tarvitaan myös etupainotteisesti aiempaa selvästi enemmän. Tietojohtamisen konkretisointi on hyvin tarpeellista.

Väestön ikääntymisestä johtuva tuetun asumisen vaihtoehtoiset tavat tarvitsevat omaa selvittämistä, samoin yhteistyömallit esimerkiksi varhaiskasvatuksessa ja koulunkäynnissä kuntien välillä. Myös monipaikkaisuuden käytännön toimivuus voi olla potentiaalinen selvitettävä asia.

Toimenpide-ehdotukset:

Syksyllä 2021 järjestetään esittely nykyisestä tilastomateriaalista ja sen digitaalisesta hyödyntämisestä. Näkökulmana on katsoa materiaalin yhteen toimivuutta ja tietokatveita.

Suomen ikärakenteen muutoksen vaikutusta seurataan erityisesti väestöltään pienevien kuntien osalta. Kunta- ja aluehallinto-osastolla on käynnistymässä eriytymiskehityksen jatkoselvitys. Työryhmä voisi selvittää erityisesti lasten ja nuorten palvelujen tilaa ja saatavuutta rajatuissa kuntaryhmissä. Mukana voisi olla infrastruktuuriin ja digitalisaation hyödyntämiseen korona-aikana liittyvä tarkastelu.

3) Talouden yhteys

Peruspalvelujen ja erilaisten talouteen liittyvien työryhmien yhteyttä on vahvistettava. Esimerkiksi kuntatalousohjelmassa on mahdollisuuksia tarkastella myös yksittäisten palvelujen kustannuskehityksen merkitystä talouden kokonaisuudessa aikaisempaa tarkemmin. Sote-muutoksen kautta kuntien itsehallinnollinen palveluvastuu kapenee ja vastaavasti hyvinvointialueiden vastuulle tulevien palvelujen taloudellinen kontrolli tiukentuu ja siirtyy kunnista keskushallinnon vastuulle.

Yksi keskeinen julkisen talouden toimivuuteen liittyvä tekijä maan kaikissa osissa on peruspalvelujen työntekijöiden saatavuus, joka vain korostuu eläköitymisen voimistuessa ja väestön ikääntymisen myötä.

Palvelujen vaatimat toimitila- ja liikenne-investointiratkaisut ovat myös talouteen liittyviä kriittisiä seikkoja, joita olisi mahdollisesti tarkasteltava tarkemmin.

Toimenpide-ehdotukset:

Keväällä 2022 järjestetään keskustelutilaisuus eri työryhmien edustajien kanssa kokonaisuuteen liittyvistä kehittämistarpeista.

4) Tilannekuva

Tilannekuvan muodostaminen julkisen hallinnon vastuulla olevista kansalaisten palveluista on merkittävä haaste. Kokonaisuudessa tarvitaan keskeisiä hyvinvointimittareita, joiden pitäisi olla luotettavia ja mahdollisimman pysyviä. Mittarityössä haasteena on yksimielisyys riittävän pienestä määrästä avaintietoja: nykyisessä tilastointijärjestelmässä on tuhansia tunnuslukuja, joista kokonaisuuden hahmottaminen ei ole helppoa.

Vesihuolto on kunnallisen infrastruktuurin toimivuuden kannalta keskeinen palvelu. Vesihuoltoratkaisut poikkeavat kunnittain toisistaan. Työryhmä voisi toteuttaa tarkastelun, jossa katsottaisiin vesihuollon tilaa maan eri osissa.

Perusoikeuksien toteutuminen laajasti on tärkeä tilannekuvan näkökulma. Myös digitalisaation eteneminen, maahanmuuttajien integroituminen ja alueiden välinen ja sisäinen eriytymiskehitys ovat tärkeitä tilannekuvan osakokonaisuuksia.

Toimenpide-ehdotukset:

Keväällä 2022 järjestetään laajempi keskustelutilaisuus, joka käsittelee koronatilanteen jälkeistä peruspalvelujen tilaa, mukana myös kansalaisyhteiskunnan edustajia.

Keväällä 2022 järjestetään vesihuollon tilanteesta eri osapuolia kokoava alan haasteita tarkasteleva tilaisuus. Mikäli kokonaisuus päätetään toteuttaa, työryhmää tulisi täydentää ympäristöministeriön edustuksella.

5) Arvioinnin kehittäminen

Peruspalvelujen tilanteen arviointi on jatkuva prosessi, jolle ei ole vain yhtä toimintatapaa. Työskentelyn lähtökohta tulisi olla avoimuus ja yhteistyö eri tahojen välillä. Koska näkökulma työhön on ollut viime vuodet varsin viranomaispainotteinen, myös kansalaisnäkökulman laajentaminen työhön voi olla tarpeellista.

Koska esitetty toimintatapa on aiempaa ongelma- ja ratkaisukeskeisempi, eikä työryhmän toimintaan ole erillisiä määrärahoja, mahdollisuudeksi jää kuitenkin esimerkiksi TEAS-hankkeiden hyödyntämismahdollisuus.

Toimenpide-ehdotukset:

Kevään 2022 TEAS-hankkeiden hakukierrokselle valmistellaan rajatusta, työryhmän keskeiseksi nostamasta ongelmakokonaisuudesta aloite tutkimushankkeeksi.

Syksyllä 2022 valmistellaan ajatuspaperi peruspalvelujen arvioinnin tilasta ja peruspalvelujen sekä kuntainfran tulevaisuusnäkymistä. Paperin näkökulma tulisi olla yleistajuinen ja veroille vastinetta-hengessä kirjoitettu.